

creamat

el racó del cesire-creamat

Matemàtiques a la llengua

Som moltes les persones a les quals ens agraden les matemàtiques, no som només *quatre gats*. En *tres i no res* us fem *cinc cèntims* de per què ho diem. D'entrada, cal dir que som gent normal: ni *venem duros a quatre pessetes*, ni som tan *aguts* o *quadriculats* com es diu, però tampoc tan *obtusos*. Procurem treballar amb els *cinc sentits* i amb *més de dos dits de front*. Busquem *solucions rodones* als problemes i no intentem en va la *quadratura del cercle*. No ens agrada *buscar tres peus al gat* innecessàriament, procurem no *caure de quatre potes* a les primeres de canvi, el que no significa que no ens quedem amb *un pam de nas*, de tant en tant, quan veiem que no sempre les coses són tan clares com que *dos i dos fan quatre* o que no ens *quadren* del tot. Encara que fem un bon *cercle d'amics*, si cal ens *cantem las quaranta*. Però, en general, solem ser persones acollidores: no pensem que *tres siguin multitud* ni volem que algú se senti com *un zero a l'esquerra* o *més sol que la una*. Tampoc no exigim que tothom vagi sempre de *vint-i-un botons*. En aquest *sentit*, ens agrada més *sumar* que *restar*.

Aquest petit text-joc l'hem construït a partir d'algunes de les contribucions que hem rebut al blog obert pel Creamat «Matemàtiques a la llengua». Però encara esperem rebre'n més. Sense donar-hi més *voltes*, us ho expliquem en *quatre* paraules.

Sovint hem dit o sentit a les trobades de mestres i professors que cal fer visible la matemàtica amagada al nostre entorn. És un dels grans reptes educatius. Una de les respostes al clàssic «i això per a què serveix» és mostrar que les matemàtiques realment sí que són útils. No és l'única resposta, però n'és una. I, a la vegada que les matemàtiques són en si mateixes un llenguatge, també contribueixen a enriquir les nostres formes d'expressió en llenguatge oral o escrit. També tenen aquesta utilitat. El fet que les matemàtiques siguin tan presents en el nostre entorn quotidià, perquè ens cal el seu ús en moltes de les nostres activitats diàries (complir horaris, comprar o vendre, mesurar, orientar-nos...), ha fet que la llengua hagi incorporat conceptes i termes matemàtics per construir o formar part d'expressions, frases fetes o dites. Són molt fàcils de trobar les expressions que inclouen números (on per exemple *quatre* és sovint «poc»), formes geomètriques senzilles, mesures (on un *pam* és sovint «molt») o, fins i tot, algèbriques («t'ho dic per *enèsima* vegada», «repetim el procés *x* vegades»). Com es pot veure, la llengua queda impregnada per les idees matemàtiques.

Però a la inversa també passa. És molt freqüent que als nous conceptes matemàtics, especialment a teories més o menys completes, se les anomeni amb substantius trets del llenguatge corrent que il·lustren amb diversa fortuna el seu tema de treball. Fins i tot, de vegades l'èxit d'una teoria ha estat lligada a aquest nom. Així ha estat amb la *Teoria de ca-*

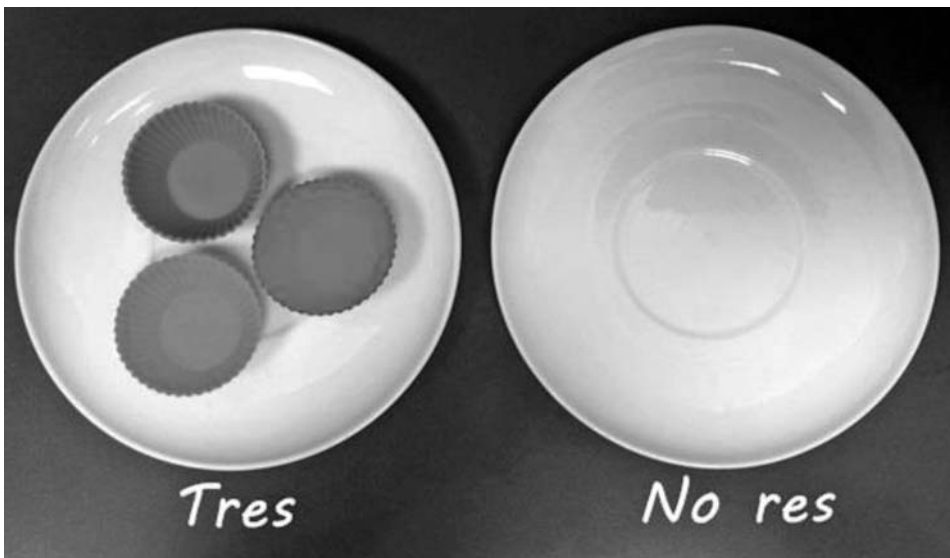
tàstrofes plantejada per René Thom als anys cinquanta del segle passat o la *Teoria del caos*. No tan afortunat, per exemple, ha estat el títol de *Teoria de jocs* que, en realitat, estudia la presa de decisions. Sovint tenim, a més, termes duals. Les còniques en són un exemple, ja que el·lipse, hipèrbola o paràbola també són figures literàries. Hi ha un famós acudit que juga amb aquesta ambivalència i que explica que Jesús, a l'Últim Sopar, va dir als seus apòstols «en veritat us dic que y és igual a x^2 »; davant de la cara de desconcert dels seus deixebles, el mateix Jesús va afegir «no sigueu ximplets, que és una paràbola!».

Un altre aspecte interessant de relació entre llengua i matemàtica és estudiar l'etimologia dels termes matemàtics (*punt* ve del *punctum* llatí que significa 'picadura', *onze* de l'*undecim* també llatí que va perdre una síl·laba...), però sobre aquest tema ja fruïm d'una magnífica secció en aquesta mateixa revista.

Deixem per una altra ocasió les relacions entre matemàtiques i literatura.

En tot cas, des del Creamat ens vam plantejar a l'inici del curs 2013-2014 prendre alguna iniciativa per treballar aquestes connexions. Ens va semblar que una de les formes més clares consistia a realitzar una convocatòria oberta als centres de manera que, a partir d'uns temes proposats, es pogués traslladar a les aules aquesta indagació lingüística. El format proposat consisteix (i passem al temps verbal del present perquè la invitació encara està oberta) a omplir una senzilla fitxa amb la frase, el significat, un exemple d'ús i alguna imatge d'elaboració pròpia il·lustrativa. També vam contemplar un petit aspecte multicultural perquè la proposta anima a enviar frases en qualsevol llengua que es parli als centres o per les famílies de l'alumnat, afegint, en aquest cas, la traducció. Així, per exemple, hem sabut que a Euskadi quan algú abusa d'un altre diuen «això és donar-ne una i agafar-ne dues» (*bat eman eta bi hartu*). Les fitxes que rebem són publicades posteriorment al web creat especialment per recollir-les:

Matemàtiques a la llengua: <http://matesalallengua.blogspot.com.es>

Els primers temes proposats han estat «nombres del 0 al 5», «polígons» i «mesura». Us animem a visitar el blog i, sobretot, a participar-hi amb el vostre alumnat i anar-hi afegint aquelles expressions que encara no veieu recollides. No és que *on hi caben tres també hi caben quatre*, és que volem arribar a *l'infinit i més enllà*.